

Příprava pedagogů na realizaci prevence na základních školách

Miroslav Procházka

Abstrakt: Autor ve svém příspěvku sleduje roli školy v systému prevence, popisuje cíle prevence (objectives of prevention), vznik Minimálních preventivních programů (minimal preventative programmes) a problematiku role učitele – školního metodika prevence (school preventive worker).

Klíčová slova: systém a cíle prevence na školách, Minimální preventivní program, školní metodik primární prevence

Abstract: In his contribution the autor deals with the role of school the system of prevention, he describes the objectives of prevention, the introduction of minimal preventive programmes and the issue of the role of the teacher – the school preventive worker.

Key words: system of prevention, minimal preventive programme, the school preventive worker

Přemýšlíme-li o proměnách české pedagogiky, ocitneme se nezbytně u úvah o proměně školy a změnách role učitele. Jednou z nových skutečností, závažně proměňující pole působnosti pedagoga, je změna sociální reality, která přímo i zprostředkovaně ovlivňuje jak samotné subjekty edukace, tak i školu a úkoly, které od této instituce očekáváme. V kontextu naší úvahy máme především na mysli projevy sociálně patologických jevů a jejich pronikání do školního prostředí.

Reakce školského systému na existenci a vliv těchto negativních sociálních faktorů je po více než desetileté zkušenosti jistě systémově propracovaná. To, co nás však zajímá především, jsou dopady jednotlivých opatření v praxi, zejména schopnost a ochota samotných pedagogů se v dané oblasti angažovat.

Systém prevence sociálně patologických jevů se ve školách opírá především o funkci tzv. metodika školní prevence. Povinnosti tohoto učitele a jeho úkoly při tvorbě Minimálního preventivního programu jsou poměrně jasně stanoveny, budeme-li však hledat přesnější úvahy o potřebných kompetencích takového pedagoga-specialisty (včetně vymezení podmínek pro práci), ocitneme se téměř ve vzduchoprázdnu.

Mají-li učitelé fakticky převzít aktivní roli odborných pedagogických pracovníků na poli prevence, musí být splněna samozřejmě celá řada objektivních i subjektivních podmínek:

- Školy musí disponovat kvalitní strategií a standardní metodikou. Základy tomu vytvořil jistě materiál „Pedagogové proti drogám“, zpracovaný expertní skupinou MŠMT v roce 1999. V současné době je pro školy klíčová schopnost připravit a rozpracovat témata spojená s prevencí a prosazováním strategie zdravého životního stylu do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Nosným tématem RVP ZV pro oblast prevence zůstává osobnostní a sociální výchova – tedy snaha pedagoga pomáhat dítěti hledat životní cestu a utvářet životní kompetence a dovednosti (tedy i kompetence ochranné a preventivní).
- Pedagogové musí být vybaveni aktuálními odbornými znalostmi, ale též odpovídajícími dovednostmi a postoji. Velmi široce definované cíle prevence mohou na pedagogy působit negativně svou komplexností i obecností. Velmi důležité bude tedy udržení systému dalšího vzdělávání metodiků prevence. Průzkum, který autor příspěvku realizoval na velkých městských základních školách Jihočeského kraje v tomto roce ($A = 53$), naznačuje, že učitelé požadují spíše než další rozšiřující informace trénink dovedností na pomezí metod sociální práce a metod didaktických – zajišťujících efektivní práci s jedincem i skupinou dětí. Zároveň výzkum zaznamenal velice nelichotivé hodnocení role pedagogických fakult při přípravě pedagogů pro zvládání prevence a výrazně pozitivní hodnocení „kurzů šitých na míru“, realizovaných Pedagogicko-psychologickými poradnami a řadou soukromých institucí. Za výrazný přínos kolegové také považují schopnost Policie ČR pohotově reagovat na problémy vzniklé ve škole a bezprostředně reagovat na situaci.
- Podstatné tedy bude další vymezení kompetencí pedagogů – metodiků prevence, které by mělo následně rozvíjet další systematické postgraduální studium. Jedlička a Kořan v tomto kontextu uvažují o třech kompetencích. Jedná se o kompetenci diagnostickou, přinášející schopnost citlivě u dítěte rozpoznat změny chování směřující k rizikovosti. Dále jde o kompetenci didaktickou – tedy o schopnost učitele srozumitelně, jednoznačně a pro děti akceptovatelně popsat rizika, jež je obklopují, a ovlivnit tak postoje dětí k těmto rizikům. Kompetence výchovná pak sleduje schopnost zprostředkovat dětem vstup do světa hodnot, ideálů, uceleného pohledu na život svůj i ostatních. (Jedlička a Kořan, 1998, s. 134). Podobným způsobem vymezuje role učitele metodika prevence Štůrová (Ondrejkořan a Poliaková, 1999, s. 201), kdy učitele metodika vidí

také jako tvůrce sítě a iniciátora sítě motivovaných kolegů, kteří jsou na škole zdrojem osvěty i dalšího vzdělávání.

- Jak naznačuje předchozí úvaha, důležitou roli při funkčnosti systému prevence na škole sehrává také vlastní motivovanost pedagogů k činnosti metodika prevence. V tomto směru již jmenovaný autorův výzkum otevřel řadu problémů. Metodika jmenuje ředitel školy – 60 % dotazovaných učitelů uvedlo, že vnímají svou roli jako výsledek prostého rozhodnutí vedení školy. Při hodnocení vlastního významu této funkce pro školu i pro sebe samotného následně 56 % dotazovaných svou roli definovalo jako málo významnou! Potvrzuje se tak zkušenost prezentovaná v diskusním fóru Bulletinu Národní protidrogové centrály (Hejda, Krajník, Štrach, 2004, s. 22), kdy přispěvatelé konstatují, že učitelé jsou většinou jmenováni do této funkce z donucení, nemají k této práci vztah a jsou zahlceni jinými povinnostmi, které jim nevytváří pro tuto práci prostor. Ilustrujícím příkladem může být výrok jedné z učitelek, který autor zaznamenal ve svém výzkumu – stala se metodikem proto, že je na škole nejmladší a má (podle slov vedení) k „této oblasti nejbližší“ (archiv autora).

Role metodika prevence na školách má velký význam. I přes problémy, které jsme naznačili, najdeme mnoho úspěšných kolegů a také projektů, které se díky jejich angažovanosti podařilo na škole pro děti prosadit. Pro pedagogické fakulty zůstává velmi důležitý úkol – připravit projekty postgraduální přípravy školních metodiků prevence a zároveň posílit při přípravě vlastních studentů akcent na výše jmenované kompetence, a vytvořit tak výraznější základ pro zvládnutí výchovných problémů v praxi našich absolventů.

Literatura

- JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.
- ONDREJKOVIČ, P., POLIAKOVÁ, E., a kol. *Protidrogová výchova*. Bratislava: VEDA, 1999. ISBN 80-224-0553-1.
- HEJDA, J., KRAJNÍK, V., ŠTRACH, P. Polemika o tom, ako zlepšiť organizáciu boja s drogami v ČR a SR. *Bulletin Národní protidrogové centrály* 2004, č. 1. ISSN 1211-8834.

Příspěvek byl připraven pro konferenci Proměny pedagogiky, kterou pořádala Česká pedagogická společnost a Pedagogická fakulta UK v Praze dne 3. a 4. února 2005.

PROCHÁZKA, M. Příprava pedagogů na realizaci prevence na základních školách. *Pedagogická orientace* 2005, č. 3, s. 95–97. ISSN 1211-4669.

Autor: Mgr. Miroslav Procházka, katera pedagogiky a psychologie, PF JU, Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice, mproch@pf.jcu.cz